

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:65

ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Vreta kloster, vaktmästeriet

RAÄ 50

Vreta klostrets socken

Linköpings kommun

Östergötland

Dnr 422-1089-2007

Göran Tagesson

UV ÖST RAPPORT 2007:65

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Vreta kloster, vaktmästeriet

RAÄ 50

Vreta klostets socken

Linköpings kommun

Östergötland

Dnr 422-1089-2007

Göran Tagesson

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:65

ISSN 1404-0875

Innehåll

Bakgrund 5

Arkeologisk potential och målsättning 5

Arbetsbeskrivning och resultat 6

Sammanfattning 8

Referenser 9

Administrativa uppgifter 9

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningen markerad.

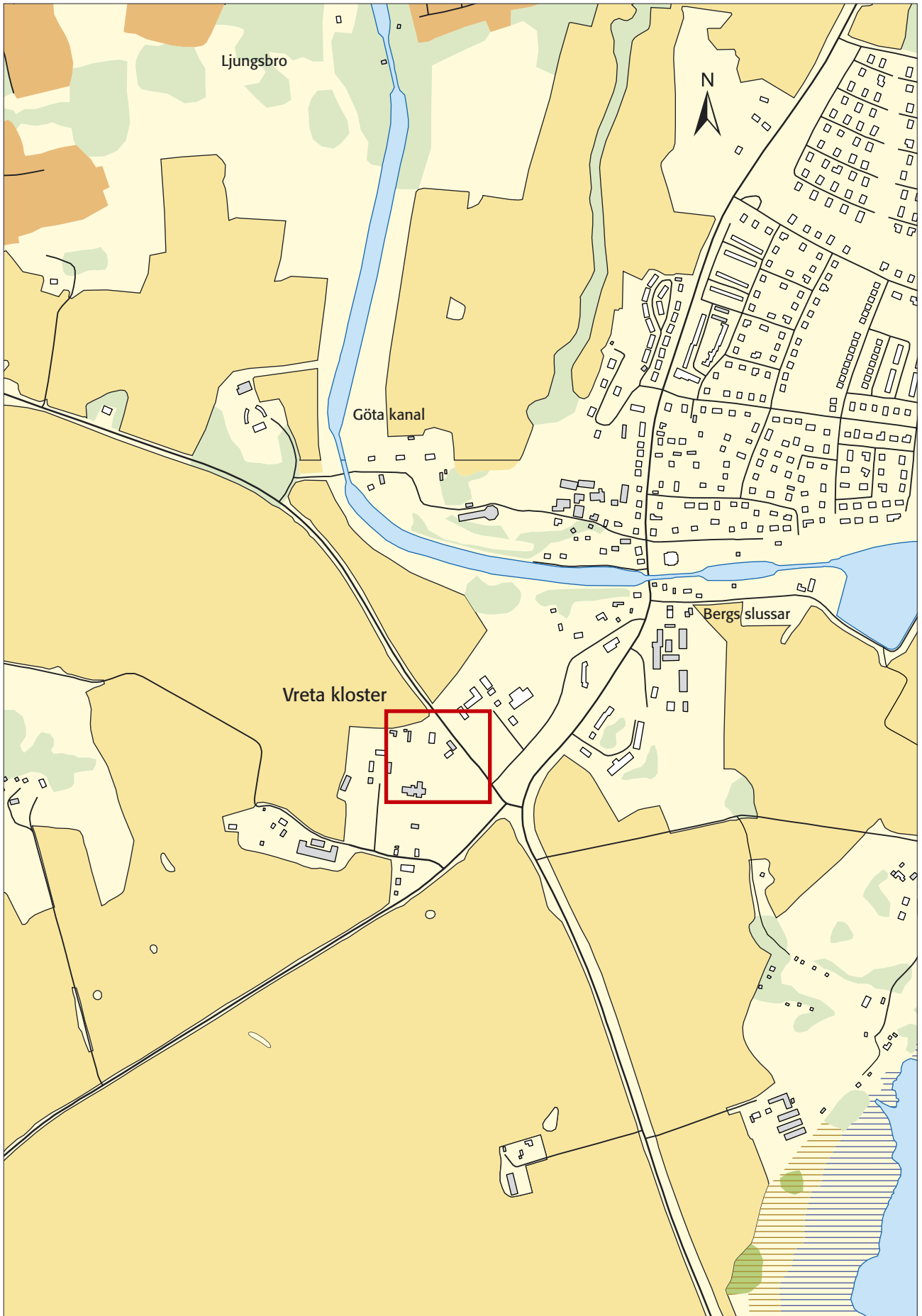

Fig 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med Vreta kloster och omgivningar. Skala 1:10 000.

Arkeologisk förundersökning

Vreta kloster, vaktmästeriet

Riksantikvarieämbetet UV Öst genomförde under 2007 en arkeologiska förundersökning i Vreta kloster i samband med om- och tillbyggnation av vaktmästeriet, beläget nordöst om det egentliga klosterområdet. Arbetet bestod av dels undersökning på platsen för tillbyggnaden, dels kontroll av schaktningsarbeten för el, fjärrvärme och en fettavskiljare. Schakten berörde både området innanför och utanför den senmedeltida klostermuren, som antas ha tillkommit i samband med en utvidgning och tillkomst av klosterträdgård, norr om det egentliga klosterområdet.

Stratigrafiskt kunde en betydande skillnad iaktas, med mörkare kulturlager innanför och ljusare och homogenera lager utanför klostermuren. Klostermuren kunde även studeras vid två partier, men utan att någon närmare datering kunde erhållas. Inne i klockaregårdens trädgård iaktogs två stensamlingar och ett förmodat golvlag, som tolkas som stengrunder och golv till en enklare byggnad, dock med oviss datering. På platsen framför och mellan de befintliga byggnaderna har alla kulturlager schaktats bort inför anläggandet av en asfalterad yta, då sannolikt även en äldre anläggning, som iaktogs vid den förra förundersökningen 1982, försvunnit.

Bakgrund

Riksantikvarieämbetet genomförde under 2007 en arkeologisk förundersökning inför en planerad tillbyggnad av vaktmästeribygnaderna nordost om klosterområdet. Arbetet omfattade dels en förundersökning inför tillbyggnaden mellan de befintliga byggnaderna, dels schaktkontroller för el- och fjärrvärmeledningar, samt en fettavskiljare på gården väster om byggnaderna.

Arkeologisk potential och målsättning

Vreta kloster är Sveriges äldsta kloster och nämns första gången i början av 1100-talet. Under senare år har ett flertal mindre undersökningar genomförts i och i anslutning till klosterområdet (för en detaljerad bakgrundsteckning och motivering av den arkeologiska och antikvariska verksamheten i området, se Tagesson 2006 och Tagesson 2007).

Det nu aktuella ärendet omfattar en mindre tillbyggnad mellan två ekonomibygnader som byggdes 1983. I samband med detta genomförde Riksantikvarieämbetet UV Mitt en förundersökning 1982. Denna genomfördes i form av två sökschakt. Inga konstruktioner eller kulturlager kunde iaktas inom ytan för de båda ekonomibygnaderna. Däremot hittades rester av en ugn, sannolikt medeltida, omedelbart söder om den norra ekonomibygnaden. Undersökningsledaren Anders Broberg uteslöt inte att ytterligare anläggningar kunde komma att beröras i samband med exploateringen av marken (Arkeologi i Sverige 1982–1983, s 366). Några uppgifter om ytterligare antikvariska insatser finns inte.

Undersökningsområdet är beläget strax nordost om den äldre klostermuren, vilken finns markerad på kartor från 1669 och 1774. Delar av el- och fjärrvärmeschakten omfattade sträckningar i området innanför denna mur. Mursträckningen i denna del har tidigare tolkats som hörande samman med en utvidgning av klostrets område mot norr under medeltidens senare del, något som de senaste årens undersökningar inom området inte kunnat motsäga. Kyrkogårdsmuren är till stora delar fortfarande bevarad. Området innanför denna omfattar ett tjockt och homogent kulturlager som kan tolkas utgöra rester efter klostrets trädgård, senare del av kyrkogården respektive klockaregårdens trädgård (Curman & Lundberg 1935; Tagesson 2006).

Syftet med förundersökningen var att undersöka bevaringsförhållanden inom området och fastställa om det finns äldre kulturlager eller konstruktioner bevarade.

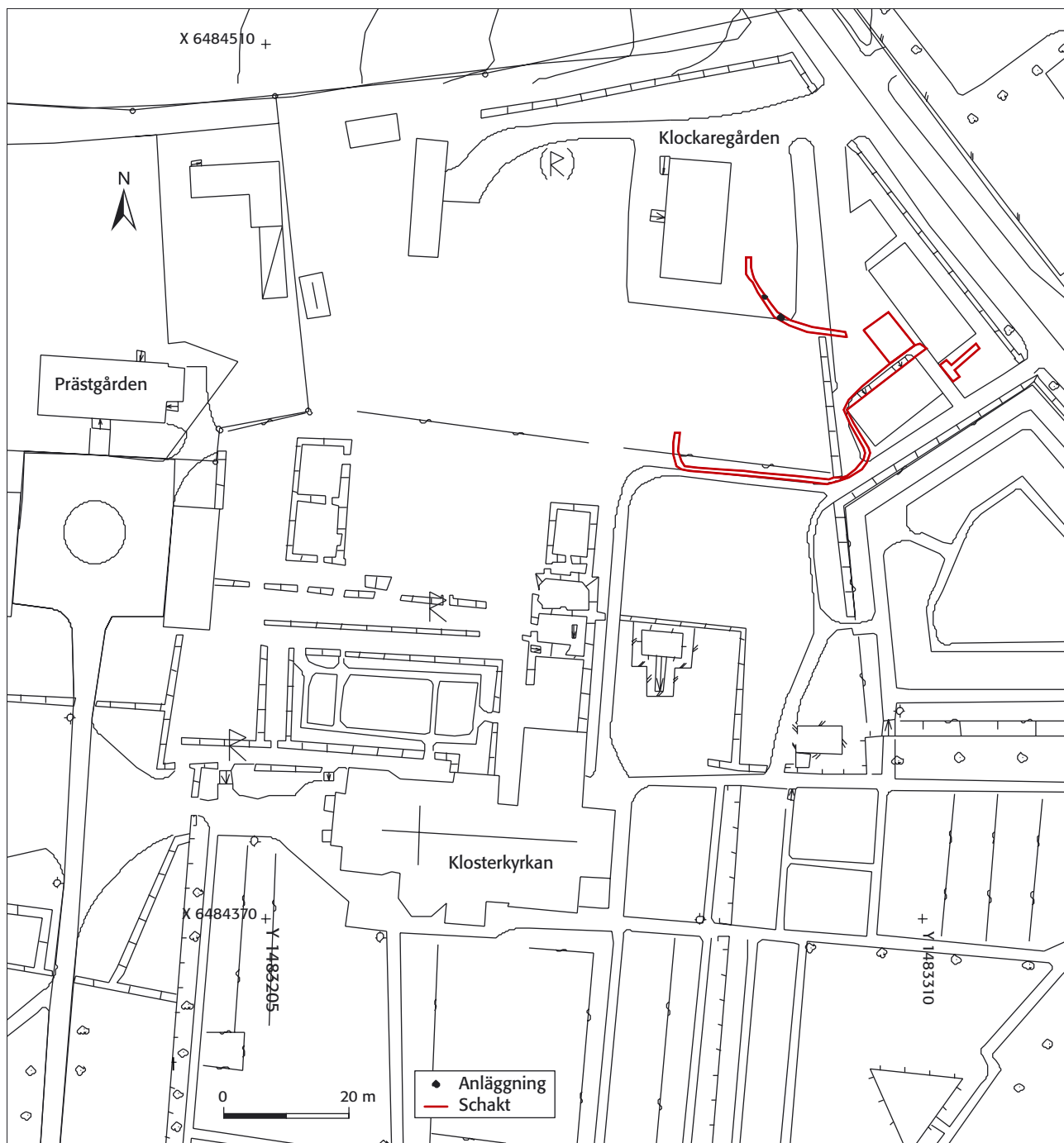

Fig 3. Grundkarta över Vreta kloster klosterområde, med schakten angivna. Skala 1:1000.

Arbetsbeskrivning och resultat

Arbetet kom att genomföras i flera etapper.

Ettapp 1 (mars 2007) omfattade den egentliga förundersökningen enligt länsstyrelsens beslut och omfattade en 10x4 m stor yta för den nya huskroppen, som skulle förbinda de två befintliga byggnaderna. Inom ytan grävdes ett **schakt (200)** som var 6 m långt och 1–3 m brett (NO-SV). Markytan bestod i denna del av matjord till ett djup om 0,3 m och därunder ett ljusbrunt humuslager till ca 0,5 m dj.

Ettapp 2 (augusti 2007) omfattade tillägg till det ursprungliga ärendet, med kompletterande schakt. Dessa schakt ingår i det ursprungliga ärendet genom ett tillägg till Länsstyrelsens beslut.

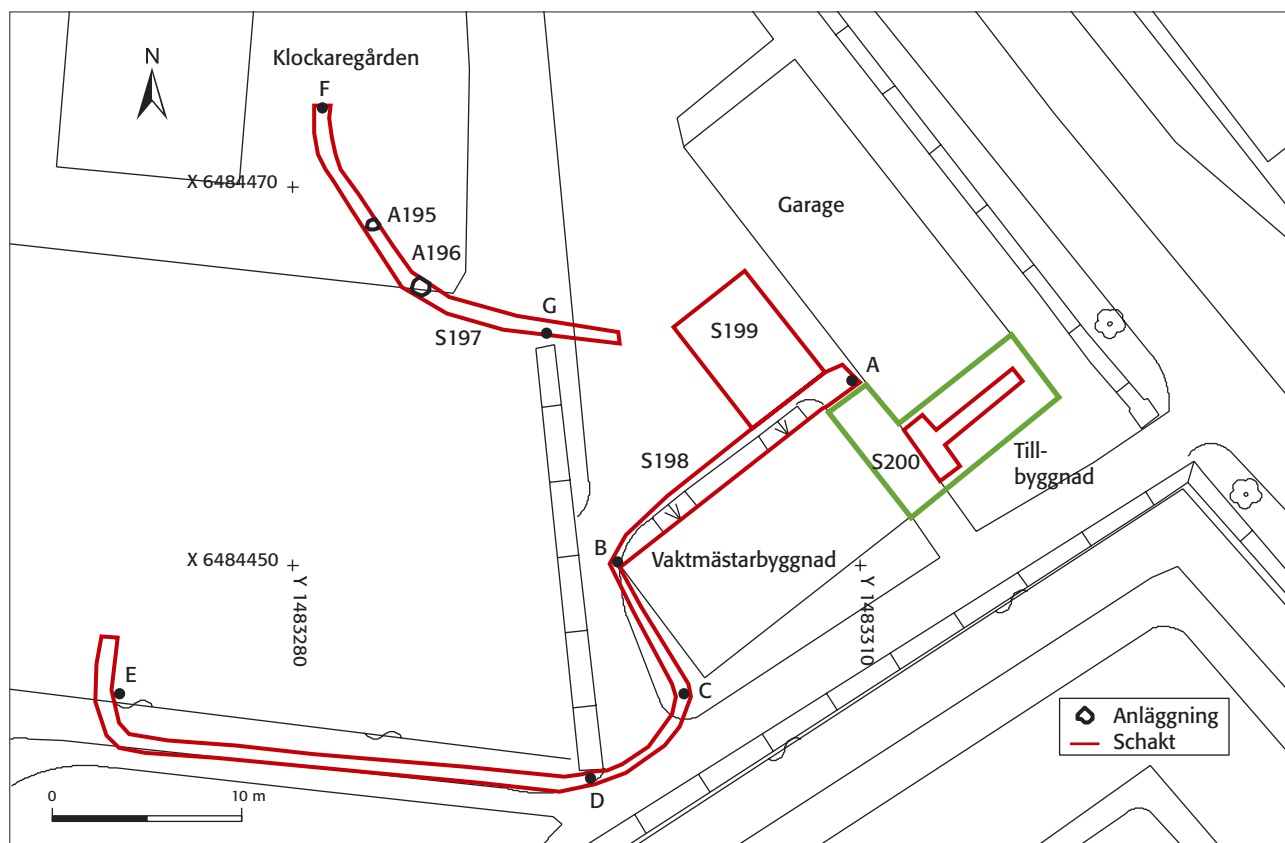

Fig 4. Grundkarta med schakt och arkeologiska objekt. Skala 1:400.

Schakt 199 omfattade en 5x6 m stort schakt för en fettavskiljare på gården direkt V om de befintliga byggnaderna. Schaktet grävdes ner till 0,5 m djup. I dess mitt grävdes ett sökschakt 3x1,5 m st och 0,9 m dj. I schaktet fanns en rörgrav. Det stod klart att hela den nu asfalterade ytan framför byggnaderna var helt utschaktade, något som sannolikt tillkommit i samband med byggnationen i början av 1980-talet. Inga som helst spår av äldre kulturlager framkom i denna del, vilket bör innebära att hela ytan schaktats bort, sannolikt helt utan arkeologisk kontroll. Även den omtalade ugslämningen har sannolikt schaktats bort utan dokumentation.

Schakt 198 för elledning var totalt ca 65 m långt, gick utmed den södra byggnadens norra och västra fasad, vidare strax invid gångvägen mellan klosterområdet och klockaregårdens häck.

Schaktet mellan **A–B**, endast omrörda lager.

Mellan **B–C** var schaktet 0,8 m br, 0,6 m dj. Schaktet nådde ej orörd botten. Under matjorden, ca 0,4–0,75 m under markytan, fanns ett ljust homogent sandigt humuslager, utan spår av äldre konstruktioner eller dylikt. Lagret tolkas som toppen av ett odlings eller äldre markhorizontlager, utan påtagliga spår av äldre aktiviteter.

Sträckan **C–D** var schaktet 0,7 m br, grävt till 0,5–0,6 m dj. Stratigrafin hade samma karaktär som föregående, dock med enstaka fynd av djurben.

Klostermuren (D) är idag synlig till 1,0 m br ovan markytan. Grunden i schaktet var ca 1,5 m br. 2–3 stenskiift framträdde i schaktet, men botten nåddes ej. I muren hittades rester av tegel och enstaka bitar kalkstensflis, i övrigt gråstenar 0,15–0,25 m stora.

Sträckan **D–E**, med samma schaktstorlek som ovan, följer helt befintlig elkabel som skulle bytas ut, belägen ca 1,0–1,2 resp 1,6–1,8 m söder om häcken. Väster om klostermuren ändrade stratigrafin karaktär. Under ett 0,3 m tj matjordslager fanns ett 0,2–0,3 m tj kulturjordslager, mörkare än i sträckan B–D, med inslag av djurben, tegel, kalkstensflis. Ingen stratigrafisk skiktning kunde iaktas, ställvis fanns dock koncentrationer av kalkbrukskorn. I lagret hittades en skärva yngre rödgods av sen- eller eftermedeltida typ. Schaktet nådde inte orörd botten. Schaktet svängde i västra delen av in mot befintligt elskåp, genom häcken. Någon tydlig tomtgränsmarkering fanns ej.

Schakt 197 omfattade en ledningsgrävning för fjärrvärme, som anslöt till befintlig ledning strax öster om klockaregårdens bostadshus. Denna ledning har tidigare undersökts 2005 (se Tagesson 2006). Schaktet var totalt 34 m långt och gick fram till schakt 199, men följdes endast 22 m. I västra delen grävdes schaktet 0,7 m dj. Sträckan F–G uppvisade en stratigrafi som omfattade överst ett 0,3 m tj matjordlager, därunder fanns ett 0,3 m tjockt lager med mörk humus. Kulturlagret hade stora likheter med tidigare observationer i området 2005 samt i schakt 198 sträckan D-E. Öster om G framgick det tydligt att ytan var helt utschaktad, se ovan.

I området hittades två **stensamlingar**. 195 var ca 0,8 m i diameter, belägen 0,15 m under markytan, ner till 0,8 m under markytan, bestående av lös fyllning av gråsten och kalksten.

Stensamling 194 var något mindre, belägen 3,5 m NV om 195. Stratigrafin mellan dessa stensamlingar bestod av 0,3 m tjockt lager matjord, därunder ett 0,1 m tj kulturlager med inslag av kalkbrukskorn och enstaka träkol, ställvis med ljusare strimor. Lagret kan möjligen uppfattas som ett golvlager mellan de båda stensamlingarna. Under detta fanns ytterligare ett 0,2 m tjockt ljus humuslager. De båda stensamlingarna kan sannolikt tolkas som stensyllar eller del av stensyll till en enklare byggnad, med golvlager däremellan.

Stenmuren G var ca 1,4 m br. I ytan finns ett murliv mot öster och en jämn grässlant mot väster. Schaktet grävdes 0,7 m dj under markytan, och i schaktet bestod muren av 1–2 skift med 0,2–0,35 m stora stenar, samt enstaka kalkbruk och tegel. Något träkol för datering hittades tyvärr ej.

Sammanfattning

Förundersökningen i samband med ombyggnation av vaktmästarnas lokaler i Vreta kloster har givit en del information framför allt kring olika stratigrafiska förhållanden i och utanför klosterträdgården. Inom klockaregårdens område norr om det direkta klosterområdet finns ett mörkare kulturlagerliknande humuslager. Detta område inramas av en stenmur, som delvis fortfarande är synlig ovan marknivå. Liknande stratigrafiska förhållanden kunde iaktas vid flera tidigare undersökningar (Tagesson 2006).

Det har tidigare antagits att denna gråstensmur tillkommit i samband med en utvidgning av klosterområdet mot norr under senmedeltiden. På kartorna från 1600- och 1700-talen omtalas området som trädgård, vilket kan tolkas som att det även tidigare under klostertiden fungerade på samma sätt. Muren bestående av gråstenar och med inslag av tegel och kalkstensflis kan tyvärr inte dateras närmare. Det är oklart på vilka grunder som muren daterats till senmedeltid av Curman och Lundberg, men denna datering motsäges inte av undersökningsresultatet.

Vid undersökningen hittades även rester av en enklare byggnad inne i klockaregårdens trädgård, men den har inte undersökts vidare. Den kunde heller inte dateras.

Utanför stenmuren och öster om klockaregården finns ett humuslager som är påtagligt ljusare, mer homogent och saknar i stort sett inslag av kalkbrukskorn, tegel etc. Området har således legat utanför det egentliga klosterområdet.

Det är vidare anmärkningsvärt att det inte heller har hittats några spår av förhistorisk aktivitet, varken vid denna eller tidigare undersökningar i närheten (se Tagesson 2006).

Vid förundersökningen 1982 uppmärksammades en ugnslämning strax intill de uppförda ekonomibygnaderna. Denna har dock sannolikt helt schaktats bort strax efteråt, då asfaltsplanen framför byggnaderna fundamenteterats med ett kraftigt bärlager. Några rester efter denna hittades inte vid årets undersökning.

Linköping i augusti 2007

Göran Tagesson

Referenser

- Arkeologi i Sverige. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport RAÄ 1985:5.
- Curman, S. & Lundberg, E. 1935. Vreta klostrets kyrka. Sveriges kyrkor vol. 43. Östergötland bd II.
- Tagesson, G. 2006. Vreta kloster – tre mindre undersökningar A.D. 2005. Riksantikvarieämbetet UV Öst Rapport 2006:2.
- Tagesson, G. 2007. I Erik Lundbergs fotspår – klosterköket, parlatoriet, Stenkilska gravkoret och ett (o)möjligt baptisterium. Riksantikvarieämbetet UV Öst Rapport 2007:60.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Kommun: Linköping

Socken: Vreta kloster

Plats: Ekonomibyggnader nordost om klosterområdet

Fornlämning: 50

Undersökningens mittpunkt: X6484440-475, Y1483270-320

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V

Höjdsystem: –

Riksantikvarieämbetet dnr: 422-1089-2007

Länsstyrelsen dnr: 431-4534-07

Länsstyrelsen beslutsdatum: 2007-03-27

Projektnummer: 1520924

Intrasisprojekt: O2007026

Rapportnummer: 2007:65

Ansvarig arkeolog: Göran Tagesson

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland

Kostnadsansvarig: Vreta klostrets kyrkliga samfällighet

Undersökningstid: 30 mars samt 14–21 augusti 2007

Undersökningsområde: –

Undersökt yta: –

Arkivhandlingar: Förvaras på Antikvariskt-topografiska arkivet ATA, Stockholm.

Fynd: Tillvaratogs ej